

Nechutová, Jana

[Kejř, Jiří. Stát, církev a společnost v disputacích na pražské universitě v době Husově a husitské]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1966, vol. 15, iss. E11, pp. 181-183

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109634>

Access Date: 11. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

dány text podle rukopisů, přičemž některé z nich vydavateli samému nebyly přístupny.

Že se překladatelé věnovali tomuto dílu po dlouhou dobu, o tom svědčí i to, že ukázek z traktátu „De ecclesia“ v jejich překladu bylo užito, jak jsem se zmínila, už v „Antologii z dějin česko-slovenské filosofie“ (kap. 17, 21) a ve „Výboru z české literatury doby husitské“ (kap. 3,21). Na nevhodnější pečlivost překladatelské práce při přípravě definitivního znění českého textu spisu „O církvi“ ukazuje srovnání pasáží ve „Výboru“ a „Antologii“ s odpovídajícími místy v nyní vydané knize. Jejich znění se na nejednom místě liší. Ne sice podstatně, po stránce chápání Husových myšlenek, nýbrž ve formulačních jednotlivostech, někde stylisticky, mnohde syntakticky a dosti často v morfologii. Vidíme, že se Dobiáš a Molnár snažili udělat text co nejsrozumitelnějším a co nejmodernějším, jestliže např. v knižním vydání odstranili některé archaismy, zachované v ukázkách „Výboru“ nebo „Antologie“. Dosti výrazné je to např. u biblických citátů: v ukázkách jsou překladatelé poplatní kralickému znění rozhodně víc než v knižním vydání.

Na několika místech by však přece jen bylo snad možné udělat text ještě srozumitelnějším. Tak hned na str. 23 na začátku první kapitoly zarazí laického čtenáře, neznalého rozdílu mezi *credere in*, *aliquid a* *alicui* formulace „*věrně věřit svatou církev obecnou*“ (Svoboda nepřesně „*věrně věřit v církev svatou katolickou*). Na str. 192 jsou slova originálu „*glosabunt sinistre*“ přeložena „*budou dělat nejapné poznámky*“ (Svoboda „*opatří ho škodlivé poznámkami*“), ačkoli z kontextu je zřejmé, že jde o kritiku vykladačské praxe a ačkoli na jiném místě (str. 96) je „*glosant*“ přeloženo podle mého názoru daleko vhodněji jako „*opatří vysvětlivkami*“ (Svoboda „*vykládají*“). — Překlad „*beatus*“ jako „*blažený*“ (str. 185 a dále) případně českému čtenáři poněkud cizí. Nebyl by vhodnější výraz „*blahoslavený*“, užitý v „Antologii“? Naopak jistě výstižně nahradili překladatelé ekvivalent „*poddaný*“ („*subditus*“), jehož užíli ve „Výboru“, slovem „*podřizovaný*“.

Překlad je doprovázen poznámkami k latinskému textu (jsou v nich zaznamenány překladateli přijaté rukopisné odchylky od Thomsonovy edice), Husovým „Registrem“, vysvětlivkami, které zaznamenávají také Husovy výpůjčky z Viklefa a citované autority podle jednotlivých kapitol, rejstřík biblických míst, rejstřík autorit a jmenný rejstřík.

V úvodu seznamuje Josef Hrabák čtenáře především s Husem, a to s Husem-učencem i lidovým kazatelem. Pak se obrací k výkladu o traktátu „O církvi“, srovnává jej s jeho českým protějškem, „Knižkami o svatokupectví“, mluví o dobovém významu a ideovém obsahu spisu, o jeho vztahu k Viklefovi, o dalších osudech a o působení na pozdější myšlení, o jeho literární hodnotě i o významu pro dnešního čtenáře.

Závěrem můžeme jen konstatovat užitečnost nového, tolik potřebného překladu tohoto díla, slavného nejen ve své a v naší vlasti, a vyslovit přání, abychom se brzy dočkali dalších překladatelských i vydavatelských činů v této aktuální oblasti.

Jana Nechutová

Jiří Kejř, Stát, církev a společnost v disputacích na pražské universitě v době Husově a husitské. Rozpravy ČSAV, řada společenských věd, r. 74, seš. 14, Praha 1964. Stran 63.

K latinské literatuře Husovy doby je třeba počítat i kvestiové projevy, jimž doposud nebylo věnováno dost pozornosti ani z hlediska literárněhistorického a filologického (výjimkou je vydání Husova „Quodlibetu“ Bohumilem Rybou) ani jako pramenům k poznání právních názorů stran v husitské revoluci. Snad ještě nejspíše se jich užilo jako pramenů historických. Tak čerpal z kvestií zejména Jan Sedlák ve svých „Studiích a textech“ a v monografii „M. Jan Hus“ a F. M. Bartoš ve studiích „Husitství a cizina“ a „Do čtyř pražských artykulů“ a v řadě článků. Tento poměrný nezáměr má nemalý podíl viny i na tom, že husitské kvestie nejsou do dnes v naprosté většině vydány — kromě několika textů, otištěných Palackým v „Dokumentech“, dále Sedlákem a příležitostně i jinými badateli.

Právnícké analýze literatury husitské doby se soustavně již delší dobu věnuje Jiří Kejř, vycházející přitom především z kvestiové literatury, z rozborů kvodlibetních disputací. Výsledkem

této práce je řada článků a několik samostatných publikací, z nichž dvě poslední jsou recenzovaná rozprava a po ní kniha „Husitský právník M. Jan z Jesenice“.

V rozpravě „Stát, církev a společnost v disputacích na pražské universitě v době Husově a husitské“ podává autor v první kapitole nejprve charakteristiku zachované literatury, ukazuje na transformaci scholastické metody v husitských učených projevech a na jejich vztah k citovaným autoritám, zejména k Aristotelovi, dále k Viklefovi a k Matěji z Janova a na svérázný poměr teologie a práva u husitských teoretiků. První kapitola obrací čtenářovu pozornost také ke kategorii zákona božího a k pojmu spravedlnosti, a to již na základě kvestií, vztahujících se k těmto otázkám. Známé je sice konstatování (str. 11), že u Husa a u ostatních myslitelů počátku 15. století dochází v pojetí božího zákona proti staršímu vývoji křesťanského dogmatu k obrácení pojmu, k postavení této staré věroučné kategorie do proticírkevních služeb, Kejř však ukazuje, a to je velmi závažné, že zde nejde jen o teorii, nýbrž i o praxi, neboť v samé revoluci se boží zákon stával i přímou normou, určující samu právní praxi (str. 11, 14 a pozn. 48).

Ve druhé kapitole se Kejř zabývá otázkou pojetí papežské moci na základě projevů z kvodlibetu Šimona z Tišnova a o čtyři roky mladší Jakoubkovy pozice o papeži jako Antikristu, vycházejí z husitského pojmu církve. Zde by snad bylo možno polemizovat s formulací, podle mého názoru ne zcela přesnou: „Teoretickým východiskem útoku proti soudobé církvi bylo odmítnutí hierarchicko-juristického pojmu církve a jeho nahrazení transcendentním pojmem viklefsko-husovským, dle kterého je církev universitas predestinatorum...“ V důsledcích tomu tak jistě bylo, je však nutno připomenout, že teoretické východisko útoku proti církvi vytvářela řada vnitřních proudů, co do společenského důsledku ovšem jednotných, totiž že se na formování husitské ideologie podílely i osobnosti, jejichž eklesiologie nebyla ovlivněna viklefskou ideou predestinace, fakticky však rovněž znamenala likvidaci hierarchiicky organizované institucionální církve. Tak Jakoubek ze Stříbra byl vlivem Janovovým blíže eklesiologii Joachima z Fiore a ipso facto oněch kacífských skupin, jejichž základem byla idea svobodného ducha a jež v souladu s tím recipovaly chiliasmus anebo k němu docházely samostatně; podobně učení o církvi ideologů školy Drážďanských v Praze — Mikuláše z Drážďan nebo M. Eppingeho, rozhodně není predestinacní. — Jiné kvestie kvodlibetu M. Šimona z Tišnova slouží autorovi jako podklad pro určení vztahu pražských mistrů k odpustkům, dále se věnuje pozornost otázce svěcení kněží. V odstavcích o smrtelném hříchu, jímž podle radikálního husitismu kněz pozbývá své moci, Kejř ukazuje, že kvestie, která řeší tuto otázku, nejde do důsledků a neupírá duchovním ve stavu smrtelného hříchu kněžské postavení; nedovolovalo to snad ani osobní přesvědčení disputujícího, jistě však takovému závěru bránil právnícký argumentační materiál: právnícké argumenty a strohé užívání právních pramenů nebyly sto, vytvořit pro husitské učence dosti průraznou zbraň (str. 29). To dokresluje skutečnosti, známé odjinud, např. to, že v husitských antitezích Krista a papeže nebo církve prvotní a moderní figurují právnícké argumenty téměř vždy na kritizované straně, zatímco projevy umožňující stanovisko kritické, jsou brány většinou z Písma. Na druhé straně však v otázce, o níž Kejř píše hned dále, totiž o právu a povinnosti světských pánů odjimat nevěrnému kléru majetek a o spravedlivém držení světských statků nespravedlivými lidmi, zauímají kvestie stanovisko poměrně radikální. Poslední odstavec druhé kapitoly se zabývá problematikou husitského soudnictví, kde autor upozorňuje hlavně na hojný výskyt a velký význam teorie soudních důkazů v husitském právnictví.

Z výkladu o pojetí státu a panovníka, jímž se zabývá první část kapitoly třetí, vytkneme Kejřem zjištěnou souvislost otázky dobrého vládce s husitskou teorií poslušnosti (str. 45), pojednání o úvahách, zda mohou být ve správně řízených státech trpěna veřejná zla, kde můžeme sledovat cesty, jimiž došlo se k formulaci čtvrtého pražského artykulu a rozdíl v husitském a katolickém názoru na veřejnou mravnost, kvestií z Knínova kvodlibetu, která se dotýká národnostní otázky a konečně vývoj společenské úlohy zásady o panovníkově svrchované moci nejen nad státem, ale i nad církevní institucí. — Z Knínova kvodlibetu pochází otázka po právu vládce

na majetek poddaných, jejíž řešení je zajímavé vyloučením jakýchkoli (nejen právnických) autorit z argumentace a vůbec preferováním poddaných před vrchnostmi. Významným příspěvkem k bádání o vývoji husitské ideologie je pak poslední téma třetí kapitoly, pojednávající o pojetí trestu smrti.

Studii končí Kejř závěrem, že z podaného přehledu právnícké problematiky v kvestiích nelze sestavit systém husitských právních názorů: může sloužit spíše jako ilustrace některých směrů a snah, přičemž se zřídka setkáváme s názory revoluční levice, rozhodně ne s názory selsko-plebejské frakce, ale především se v nich odrážejí názory měšťanské opozice. I jejich výraz v kvestiích je však determinován historickými a literárními činiteli.

V Kejřově nové publikaci tedy máme před sebou významný příspěvek nejen k historii práva, ale i k historii obecné a literární: autor si totiž — a nikoli poprvé v této studii — věnuje literatury doposud samostatně nestudované. Byl zde nucen, stejně jako ve většině svých dřívějších prací, čerpat především z nevydaných pramenů. Připomeňme, že při této práci sám našel několik neznámých rukopisů kvestií, většinou Husových (LF 1958, str. 209—214). Filologovi a literárnímu historikovi připomíná to množství nevydaného a nezpracovaného materiálu, kterého zde Kejř užívá, že by stálo za to věnovat se edici a literárněhistorickému rozboru těchto památek. Jistě by z literárního aspektu byla zajímavá např. kvestie „Utrum monachis licet mendicando panem manducare“, na jejíž mimořádnou útočnost Kejř upozorňuje, nebo zmíněná deduktivní kvestie bez autorit z Knínova kvodlibetu.

Jana Nechutová

Jiří Kejř, Husitský právník M. Jan z Jesenice. Praha, Nakladatelství ČSAV, 1956. Stran 178.

Kejřova knižní studie o Janovi z Jesenice je výsledkem víceletého studia osudů a díla Husova spolubojovníka a přítele (srv. Jiří Kejř, Dvě studie o husitském právnictví, Praha 1954 a řadu článků v odborném tisku). Autor mohl vyjít z hluboké znalosti nejen husitského práva, ale i historie a myšlení, jak se odráží v literatuře doby Husovy a husitské. To mu umožnilo podat podle možnosti ucelený obraz Jesenicova života, působení i literární činnosti od let jeho universitních studií až do smrti.

Kniha přesvědčivě ukazuje vnitřní logiku Jesenicova osudu: v době Kutnohorského dekretu, o jehož vydání se silně zasazoval a kdy se stal pro německou reakci předním a nejvíce nebezpečným představitelem českého kacířství, byl Jesenic hlavním mluvčím české strany na universitě, snad ještě radikálnější než Hus (I. kapitola). Dále, ve druhé kapitole, sleduje Kejř Jesenice jako Husova právního poradce a advokáta od počátků Husova procesu až do jeho smrti v Kostnici a seznamuje čtenáře jak s Jesenicovou právníčkou a strategickou obratností, tak s jeho neochvějně pevným stanoviskem v zásadních otázkách.

Třetí část studie — oddíl „Do husitské revoluce“ — představuje nové Jesenicovo působení na universitě, která je však už dokonale odcizena radikálnímu lidovému hnutí a na níž se uplatňuje především vliv utrakvistické šlechty. Sám Jesenic (jak ukazuje Kejřův výklad v kapitole „Osobnost, dílo, doba“) byl majetkově závislý na svých příznivcích mezi husitskými pány a chybělo mu jakékoli pochopení pro zájmy lidových mas; vystupuje tedy v této době jako mluvčí nejkrajnější husitské pravice, z celého programu hnutí podržuje už jen požadavek kalicha, ale přesto a přes všechny boj proti radikálním směrům v učení, např. proti chiliasmu, neopustil půdu husitství, jak to učinila v této době řada ostatních mistrů. Ironií osudu byl však stále katolickou stranou považován za nejnebezpečnějšího kacíře. Klatba na něho nebyla nikdy zrušena a naopak právě v době, kdy už po jeho někdejší radikálistu nezůstalo téměř stop, byl vypovězen z Prahy a zahynul ve vězení Oldřicha z Rožmberka.

Stejně jako vytknutí Jesenicova života a díla vlastní studií jsou cenné i oba exkursy, v nichž se Kejř zamýšlí nad možností Jesenicova autorství traktátu o papežské a světské moci z roku 1414 „Quia summum in rebus“ a protestních listů husitské šlechty do Kostnice. V první příloze je pak